

Fascinația istoriei ignorate*

– parcursuri economice explozive pentru care plătim un preț imens –

Dan POPESCU

Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu/ Universitatea din București
 “Lucian Blaga” University of Sibiu / University of Bucharest
 e-mail: dan.popescu@ulbsibiu.ro

*The fascination of the ignored history
 – explosive economical path for which we pay a huge price –*

Very often, over time - especially after antiquity but also in that time - it was obvious that, from those who decide to ignore a certain fascination with historical economical experiences. Such fascination shows itself in nearly time. Precisely for this reason, in ignorance of history they were detached and stands out numerous economic “explosive” paths. So did we learn? How did the economic future set, ignoring history, and how will the economic future be set? This will be shown in the study below.

Keywords: economic history, fascination, ignorance, experience, perspectives, development, globalization

Academia Română, Penser l’Europe 29 sept
 – 2 oct 2016

De curând la Academia Română, în organizarea Fundației Naționale pentru Științe și Arte, a prestigiosului for al Academiei Române, a Institutului Franței, a Institutului Francez de Relații Internaționale, a Academiei Regale de Științe Economice și Financiare din Spania, a Băncii Naționale a României și a altor importante instituții, a avut loc Seminarul Internațional “Penser l’Europe”, deja de tradiție, a 15 – a ediție. Tema Seminarului: „În curând un secol de la sfârșitul Primului Război Mondial. Ce a învățat Europa din istoria sa?”

Se cuvine, dar, să aducem în primul rând mulțumirile cele mai calde domnului Președinte academician Eugen Simion, doamnei Vice-președinte academician Maya Simionescu, domnului academician Thierry de Montbrial, fondatorul și președintele Institutului Francez de Relații Internaționale, domnului academician Jacques de Decker, Secretarul perpetru al Academiei de Limbă și Literatură Franceză din Belgia, altor și altor distinși colegi care au depus intense eforturi pentru ca să se desfășoare în condiții de excelență cele 15 ediții de până acum ale Seminarului, pregătind deopotrivă terenul pentru alte și alte ediții. Ca și altă dată, lucrările Seminarului s-au desfășurat în limba franceză.

„Din nefericire, omenirea are capacitatea de a produce probleme noi mai repede decât pot fi rezolvate cele vechi”

George Emil Palade

1. Globalizarea a fost și este ineluctabilă. Numeroși factori au contribuit și contribuie astfel. Iată o succintă evocare. Omul, din postura de individ, s-a „mișcat” spre familie, chiar dacă, inițial, oamenii s-au adunat în cete. O viață dură și interese comune, în primul rând de întraajutorare, o viață relativ primitivă atât de dură, au făcut, în bună măsură, ca familiile să se reunească în localități. Mai bine protejate de chiar solidaritatea membrilor lor. Localitățile, inițial sate, apoi vădindu-se și alte traiectorii, îndeosebi funcții economice importante, cu precădere comerciale (târguri), dar și de apărare (cetăți), porturi ș.a. au devenit, unele dintre ele sau altele, orașe. S-au scurs sute de mii de ani astfel (Toynbee, 1998). Desigur, tabloul este incomplet, dar mă refer la marile direcții de evoluție și nu doar la Europa.

În timp, s-au constituit națiunile, apoi, sau în paralel, țările, ulterior, de multe ori consecutiv alianțelor, tratatelor, au apărut comunitățile de state... Pe măsura dezvoltării eco-

nomice, a modernizării sistemelor de comunicații, a progreselor imense în ce privește mijloacele de transport – de la căruță, la avioanele moderne de mare capacitate și viteză –, pe măsura amplificării științei de carte la nivel general și a înlăturării nocivei ignoranțe primare, dar și poleite, pe măsura generalizării informaticii – și mai sunt încă multe de spus – devenim oameni, cetățeni ai Terrei. Nu avem doar grijile și speranțele noastre, ci și pe cele ale altor semeni ai noștri de pe alte meleaguri, cu care intercorelăm: în ce privește dezvoltarea, sănătatea, cultura, socialul etc. În ce privește clima. Din păcate, avertismentul recent și dramatic al NASA, cu privire la clima Terrei, eu îl dădeam în anii 1980 (Popescu, 1981, Popescu, 1984, Popescu, 1987 etc.). Dar trăind și cercetând în România, nu m-a luat nimeni în seamă. Să revenim, însă. Națiunile, naționalitățile nu dispar, dar începe să prevaleze, chiar dacă la început cu timiditate, prima calitate, intercorelarea. De la Statele Unite ale Americii, de la statele Rusiei, în formă extinsă, de la comunitățile Europei, ale Americii de Sud, de la alianțele asiatiche înlocuind tot mai mult panasiatismul (Toynbee, 1998), ne îndreptăm, în timp, „tocindu-se” multe asperități, poate tot mai multe, spre Statele Unite ale Lumii. Iar, apoi, cu grad mare de certitudine, se pare că vom avea un stat global, al lumii, cu instituții globale, cu interese globale, specifice și generale, un stat preluând din „amonte” tot mai multe atribuții (Popescu, 2007; Popescu, 2011). Nu cred, însă, că „deranjează” serios dacă rămân statele naționale. Mai au imens de spus. Oricum, pentru Europa, pe lângă națiune, având în vedere sistemul de producție european, individul a fost și rămâne nucleul, elementul de bază. Chiar și state din Asia, mai mult sau mai puțin, acum, cu mod de producție asiatic, bazat pe grup, se orientează spre individ. Vezi China, India, economiile emergente din Asia de Sud-Est (Toynbee, 1998; ...Le bilan, 1992).

Este, desigur, o schiță primară a felului în care evoluăm spre globalizare. Sunt legi obiective și evoluții complexe care fac ca o astfel de dinamică să fie obiectivă. Procesul este dificil, îndelungat, de mare complexitate. Vor izbândi însă oamenii, ceea ce îi unește, înțelepciunea, speranțele și credințele cetățenilor, va izbândi istoria într-un viitor complicat. Și este bine că am mers și mergem în sensurile de acest fel, împotriva costând foarte mult, acum sau mai târziu. Putem distinge, în acest cadru, etape bine personalizate, care ilustrează semnificativ cele arătate, direcțiile. În opinia mea și foarte pe scurt, o primă etapă a globalizării o constituie marele Imperiu Roman, întins pe 3 continente: Europa, Asia, Africa. Imperiul s-a destrămat, dar civilizația promovată de romani a rămas, s-a dezvoltat chiar, fiind înglobată în tradiții, generând principii evolutive, comportamente, etc.; inclusiv „pax romana” (Popescu, 2007). Dar Israelul, formațiune civilizată a antichității, răspândit apoi,

sute și mii de ani, prin oamenii săi, în întreaga lume, nu are și el o contribuție astfel? (Attali, 2011)

Au fost, după aceea, ca o a doua etapă, descoperirile geografice, și mari și mici, care, mai ales începând cu secolul XV, au „alinat” la Europa cele două Americi, inclusiv Canada, apoi Australia, mai apoi, până în zilele noastre, cele două continente „reci” (Arctica și Antarctica). „Au aliniat la Europa” în sens de religii, știință, modalități și tehnologii economice, limbajul cheltuielilor și beneficiilor și chiar limbajul general, tipul de activități și de viață, ș.a (Popescu, 2007). În sfârșit, ca o a treia etapă, cu subetape care continuă și astăzi și vor continua multă vreme, revoluțiile industriale, cea de trecere de la lemn la cărbune și metal, revoluția mașinismului, a electricității, a țiguiului și derivatelor sale, revoluția cibernetică și informatică, nanotehnologiile, revoluțiile post industriale, ș.a (Popescu, 2007). Cine a înțeles și înțelege astfel, cine a acționat și acționează astfel, a reușit și reușește. Cine nu, în bună măsură, mai repede sau mai încet, a dat și dă faliment (Popescu, 2014). Se globalizează, însă, și răul, terorismul, mai ales, dar și bolile, mizeria, etc. Ceea ce ridică imens complexitatea și costurile globalizării. Din păcate, nu cred că le-a calculat cineva (Popescu, 2014). Suntem, oricum, cu drepturi și responsabilități, indivizi, cetățeni ai unei țări, ai unei comunități, dar și „oameni globali”. Avem interese, speranțe, dureri, împliniri, aspirații, iluzii comune. Nu cred într-o altă variantă.

2. Este, firește, o ipoteză, o ipoteză privind o anume evoluție pe care am urmat-o și spre care ne îndreptăm. Pare, cu un mare grad de probabilitate, cea mai firească. Desigur, nu este o evoluție liniară. Au fost și sunt rupturi, unele grave, reculuri, multe uriașe, conflicte, războaie, cele mai multe cumplite, lovituri de stat, genocide, moarte, epidemii îngrozitoare, cataclisme catastrofale, confruntări de tot felul, interese divergente, discordanțe, dar în pofida tuturor acestora, ne îndreptăm, istoric, astfel. Ne resetăm, într-un fel sau altul, spre principiile de geneză biblice sau ale altor religii importante, principii privind umanismul, toleranța, înțelegerea, concordia chiar (Popescu, 2014). Este drept, numeroase din rupturile menționate, inițial conflicte, războaie, dar și altele, de multe ori „în numele dezvoltării”, țin, de la un moment dat încolo, când am devenit din ce în ce mai mult conștienți de misiunile noastre, cu precădere din perioada modernă, de o anume fascinație parcă pe care a exercitat-o – și o exercită – asupra noastră istoria ignorată. Ce am învățat din istorie ca să scădem prețul a ceea ce am obținut și obținem bun? Aproape nimic. Repetăm și ne repetăm greșelile. Au fost – și sunt – astfel parcursuri explozive pentru care s-a plătit – și se plătește în continuare, ignorarea istoriei vădindu-se, de multe ori, contagioasă, cu bubuicli dramatice, – un preț imens. Ne vom referi, în cele de față, la câ-

teva asemenea parcursuri economice explozive generate de ignorarea experienței istorice, parcursuri pentru care costurile au fost și sunt uriașe. Desigur, avem în vedere, mai ales, cei 100 de ani care au trecut de la Primul Război Mondial. Și, adeseori, vom pune, cum este și firesc, unele accente pe mai multe evoluții și involuții din România. Iar dintr-o astfel de perspectivă atât de complexă, ce viitor, ce destine se întrezăresc?

Iată unele întrebări în acest sens. Cât de puternică se vedește oare națiunea ca o formă de meditație și de mediere (Pommeranz, 2016) între individul izolat și genul uman? Și pe câtă vreme? Punem sub lacăt frontierele, de spaima terorismului și a unei integrări uneori dezavantajoase în anumite componente, pentru unii, sau le menținem deschise, dar selective pentru „rău”, le amplificăm capacitatea respirativă pozitiv spre lume? Sunt oare națiunile categorii dinamice, cu uverturi spre lume, tot mai interferente, sau se vădesele doar ca cetății asediați în sânul cărora trebuie secate, chiar exterminate orice expresie a alterității? (Veverca, 1941) Sunt oare războaiele fatalități doar pentru că nu ne putem închipui – nu putem adera la – o pace perpetuă, chiar dacă aceasta nu exclude competitivitatea aprigă, lupta dură pentru resurse, lupta pentru mai bine, în care, deseori, unii câștigă zgomotos, iar alții pierd dramatic (Toynbee, 1998)? Nu putem oare atenua cel de al doilea termen al binomului, urmând a afla acele contexte și conjuncturi în care schimburile și competiția să finalizeze, într-un fel sau altul, cu avantaje pentru toți participanții, fără a exclude ierarhiile, desigur? De ce oare marile puteri sunt mai puțin globale și în mai mare măsură naționale, în vreme ce țările mai mici sunt chemate, trebuie să-și deschidă larg granițele economice și să dorească globalizare cu orice preț (Popescu, 2014)? Ne este oare atât de greu să articulăm teoria valorii muncă cu gândirile astfel ale marginaliștilor vienezi, americani pe urmă, potrivit cărora utilitatea conferă valoarea produselor, iar prin schimburile de utilități poate câștiga – și trebuie să câștige – toată lumea maximum de avantaje (Popescu, 1999)? Și câte și mai câte. Dar să ne referim, mai concret, la experiențele recunoscute mai mult sau mai puțin, cu ceea ce au relevat ele, bine și rău, la ignorarea lor și la prețul uriaș plătit acestei ignorări.

3. ... Suntem spre mijlocul secolului XVIII și mai apoi. Este vorba de „Secolul luminilor”, dar „luminile” pătrund greu. În Franța, de exemplu, în pofida deschiderilor realizate de Școala Mercantilistă și mai ales de Școala Fiziocrată lansând cerebrelle cuvinte „Laissez faire, laissez passer, le monde va de lui même”, o invitație nealterată și nealterabilă spre comerț, dezvoltare și progres, în pofida deschiderilor realizate de iluministi, disprețul castei nobiliare, în cea mai mare parte a ei, față de „vulg”, față de populația rurală, urbană, mărginașe, ambele mizere, se vădea pe cât

de imens, pe atât de consecvent (Popescu, 1999). Nu se învățase nimic din experiența nefericitului rege de peste Marea Mâneții, Carol I de Stuart, căruia, cu circa 130 de ani înainte, securea călăului îi retezase capul pe butuc nu din pricini de intrigi de familie și alcov, ci cu precădere din pricini sociale. Cromwell însemna cu totul altceva decât credința nestrămutată a unor Stuart-i într-o lume de avantaje și privilegii care, potrivit lor, nu trebuia și nu putea fi schimbată. Dacă cineva cu putere și influență ar fi citit atunci, în cheie socială, aceste pagini de istorie a Angliei, era posibil ca regalitatea în ansamblul său să nu fi fost atât de grav zdruncinată de un uriaș cutremur, simțit, uneori, și în zilele noastre. Era posibil ca regalitatea, ca instituție, să fi devenit mai înțeleaptă și să coboare din turnul de fildeș de putere și bogăție în care se urcase, aplecându-și în mai mare măsură urechea spre cerințele oamenilor și ale timpului. Cu mari avantaje economice pentru toți. Într-un alt context, cât de trist, dar și cât de sugestiv, cu o mare putere de generalizare, scria poetul român Vlahuță: „Minciuna stă cu regele la masă”. Trebuie să spunem însă că, spre cinstea ei, regalitatea din România nu se înscrie, în bună măsură, astfel. De exemplu, trei mari regi – Carol I, Întemeietorul, (desigur, nu-l uităm pe Alexandru Ioan Cuza, cu o domnie mult mai scurtă, Întemeietor la rândul său) Ferdinand, Întregitorul, și Regele Mihai I –, și-au riscat viața și tronul spre a acționa potrivit intereselor țării...

Chiar în zilele noastre – mai ales în acele state mai puțin dezvoltate, și nu doar din Europa, care au regalitate sau aspiranți susținuți prin varii mijloace – s-a înțeles prea puțin din asemenea timpuri și evenimente. Tot mai mulți oameni pricep că viața reală este viața reală și în ea au loc tot mai puțin personaje mai mult sau mai puțin anacronice, unele de mucava, dar zgomotos revendicative. Dictaturile, foarte aproape de acel absolutism regal vădit în urmă cu câteva secole și chiar în decenii ale secolului XX, au relevat și relevă aceeași logică a forței și impunerii, a disprețului și pedepsirii severe a oamenilor care nu le acceptă (Bainville, 1935). S-a mers până la crimă, exterminări, genocid. Ceea ce explică de ce, indiferent de cum au început, mai toate dictaturile s-au terminat – și se termină – prost pentru dictatori și camarilele lor (Bainville, 1935; Popescu, 2011). Au învățat și învață ceva societățile din astfel de evoluții, respingând din fașă dictaturile, prevenind efectele lor nocive? Foarte puțin, nu puține dictaturi se vădesele și astăzi...

Să revenim, însă. Potrivit a numeroase opinii – și să le dăm credit – mizeria la scară amplă, de masă, mizeria „populară” în fapt, a generat și generează revoluții, după cum reformele înțelepte, cu ținte sociale bine conturate și atinse, generând emulații materiale și spirituale dintre cele mai verosimile, egalitate de șanse pentru toți, etc. au gene-

rat și generează evoluții. Cred, însă, că nu toate revoluțiile sunt „rele” (Lăcusteanu, 2015), dimpotrivă. Și avem, astfel, printre altele, exemplul unor revoluții românești – „Tudor Vladimirescu”, cea de la 1848 ș.a. Potrivit celor mai multe calcule ante și post factum, evoluțiile ar reprezenta, totuși, o cale mai lină și mai puțin costisitoare spre progres, chiar dacă unii supralicitează revoluțiile, războaiele. Trebuie să spun că eu nu am îndoieli cu privire, de pildă, la ampla însemnătate a Revoluției franceze de la 1789, revoluție concepută, animată, desfășurată, victorioasă sub „umbrela” iluminismului, a devisei „Liberté, Egalité, Fraternité!”. La cât de mult a însemnat pentru civilizație, deși a relevat și unele componente foarte sângeroase. Dar am îndoieli cu privire la autenticitatea de a schimba sistemul – ceea ce urmărește, face, de fapt, o revoluție – a unor „revoluții”, prea dese și, astfel, aproape banale, din state din America de Sud (Bainville, 1935), din Africa. Am îndoieli cu privire la revoluțiile „furate” parțial sau total (Portocală, 1991) etc. Zgomot imens, clamări și declamări, mult sânge, dar pentru foarte puțin social. Și mai avem exemplul celor două cumplite cataclisme mondiale din secolul trecut (... Le bilan... 1992), dar și exemplul unor războaie mai mici, intestine, de o cruzime inimaginabilă. Ce au învățat astfel conducătorii, cei privilegiați, cei care au avut – sau cei care au – posibilitatea să decidă? Aproape nimic, ei, fără prea multe merite, dar cu multă ignoranță, sperând în imuabilitatea, în eternizarea acelei lumi care i-a avantajat și îi avantajează...

Ce uriașe ecarturi se vădese între cele mai mici venituri din lume (desigur, pentru țările în măsură să le calculeze) – de câțiva cenți – și cele mai mari, de miliarde și miliarde de dolari. Și ce a ieșit dintr-o astfel de opacitate, din luptele nutrite astfel? De multe ori o mare pierdere, o veritabilă hemoragie, adesea, de substanță socială, de oameni morți, de familii îndurerate, de speranțe spulberate, mizeria persistând. Iar, în bună parte, tocmai din astfel de motive, inclusiv ale unor contraste sociale morbide, Terra se află pe un butoi cu pulbere (Popescu, 2014). Oricum, chestiunile au fost și sunt nuanțate. De multe ori, în numele „dreptății” și „binelui” (ale cui, real, oare?), al religiilor, în ultimul timp cu precădere fundamentaliste, s-au desfășurat – și încă se desfășoară, din păcate – războaie, genocide, crime abominabile, otrăviri spectaculoase, decapitări oribile, morți numeroase și precipitate prin împușcare, bătălii fără milă pentru averi, s-a mințit și se minte cu majuscule. Iar consecințele au fost, și sunt deseori, cumplite. Tocmai de aceea, în decizii a fost și este nevoie de discernământ și echilibru pronunțate, de pondere și reținere pozitivă mai mult ca altădată. Dar să revenim.

4. Desigur că exemplele la care ne putem referi, pot fi – și sunt – nenumărate. Pentru acuratețea examinărilor să ne restrângem la timpul secolului XIX și mai apoi, al

unor revoluții și evoluții industriale. Să ne restrângem în perimetrul unor mutații de producție și productivități, de structuri sociale, de familii și indivizi, în perimetrul de constituire și de pierdere de capitaluri, mai ales pentru Europa, cele două Americi, Asia și Africa. O situație semnificativă, desigur, emigrația și imigrația. Cum spuneam, motivațiile, de lungă distanță, ale emigrării, ale imigrării, procese care există aproape de când lumea, au fost și sunt foamea, mizeria, speranța unei vieți mai bune pe alte meleaguri, chiar dacă mai îndepărtate (desigur, inițial mai apropiate). O anume dorință a subiecților respectivi determinată, deci, în general, de motive economice (Popescu, 2010). Adăugăm, într-o măsură importantă – potrivit unor calcule parțiale cea mai mare –, refugiații, emigrările „forțate”. Practic, forțate de „alții”, de alți factori. Din nou am amintit astfel. Adăugăm colonizările militare. Pe urmă, exilările în locuri îndepărtate, executarea pedepselor de către ocașii din Anglia în Australia sau alte asemenea deportări, nu doar din Anglia, în Asia, Africa, în arhipelaguri (vezi și Henri Charrière, „Papillon” etc). Deloc în ultimul rând, emigrările generate de frica de moarte, de frica de crime. Persecuțiile politice nu se află nici ele lipsite de însemnătate, dimpotrivă etc. Iată, deportările politice din Rusia, din Imperiul Țarist, în Siberia, cu precădere după secolul XIX (vezi, de pildă, C. Stere „În preajma revoluției”) și nu doar din Rusia. Apoi deportările unor prizonieri, etc. Dar rasismul, politicile rasiste, imensul blestem al genocidului, de care am amintit, care, pe lângă moarte, au mișcat și încă mișcă de colo-colo zeci și zeci de milioane de oameni (... Le bilan...1992)? De cele mai multe ori istoria le-a reținut mai spectaculoase și mult mai dramatice decât plecările cu motivații economice – mișcări considerate, pe nedrept, relativ „banale”, difuze. Tocmai în această ultimă direcție vom cerceta mai adânc.

...Mai ales, o dată cu secolul al XIX-lea, cum scrie profesorul istoric american Kenneth Pomeranz de la Universitatea din Chicago, migrația populației s-a desfășurat în măsură covârșitoare din cauze legate de modificări concrete și rapide de structură în sfera producției și productivității. A fost vorba nu de o migrație forțată, ci mai ales de o „migrație liberă”, generată de propria voință, de anumite libertăți, de mari progrese în unele părți ale lumii, și nu atât de constrângeri tipice. Cu alte cuvinte, era o migrație de multe ori bine elaborată și înfăptuită liber chiar de către subiecții ei (Pommeranz, 2016). Oare ce a determinat o astfel de schimbare, cum s-au amplificat astfel dimensiunile migrației, până la „zi”, persistând și întrebarea: ne putem oare opune ei?

... În primele decenii ale secolului XIX – în Anglia chiar ceva mai devreme, aici debutând – se desfășoară revoluțiile industriale – definite, în general, prin trecerea de la activitatea manuală, de la manufacturi, la mașinism. În

plus de Anglia, mașinismul va izbândi în Franța, în Belgia, în Olanda, în Italia, în Statele Unite, în Germania – puțin mai târziu, în Rusia. Se va vădi, apoi, în țări din Asia și Africa, în Australia etc (Popescu, 1981). Este drept, în mai multe din teritoriile coloniale, revoluțiile industriale vor privi mai ales drumurile de fier, existând prea puțină industrie prelucrătoare în colonii, unde noile tehnologii ar fi putut să se extindă. Se vor releva, când se vor releva, cu precădere în zona industriei extractive. De asemenea, deseori, revoluțiile industriale vor privi îndeosebi marile linii maritime tot mai dotate cu nave cu abur, mecanizările în porturi ș.a. Toate acestea îndeosebi în scopul facilitării și ieftinirii transportului de materii prime din colonii spre metropole și al produselor prelucrate dinspre metropole spre colonii (Pommeranz, 2016).

Se schimbau, dar, în cea mai mare parte, pe lungi distanțe, cu o intensitate din ce în ce mai mare, produse pe care o țară sau alta nu le aveau și le dobândeau astfel. De regulă, cum spuneam, materii prime și produse alimentare primare, mai ales exotice, din colonii, cu produse prelucrate din statele industrializate. Nu ne referim la dezbateri privind avantajele și dezavantajele astfel, este limpede cum se așezau acestea. Ne-a spus-o, printre primii, argentinianul Raul Prebisch prin teoria sa „Foarfecele prețurilor” (Popescu, 1981).

Încet, încet, însă, devine tot mai sesizabilă o schimbare. Ea este produsă inițial, de Statele Unite – țară devenită din colonie, țară industrializată – și de integrarea în amplificare, în circuitul economic american, a teritoriilor din Vest. O asemenea integrare se vădește și în Canada, în Australia, în țări din Asia care se dezvoltă și ele dincolo de „marginile” colonizării. Transporturile sunt mai rapide, mai ieftine, iar mașinismul pătrunde în agricultura lor. O agricultură dominată, de regulă, de mari latifundii. Desigur, fără nordul american cu o agricultură a fermierilor mult mai mobilă. Aceasta, pe de o parte. În același timp, trebuie ținut seama de globalizarea accentuată a pieței capitalurilor, a pieței produselor, a pieței muncii etc. În asemenea condiții, când se schimbă produsul „a” tot cu produsul „a”, prețurile la produsele agricole, de pildă, nu mai sunt cele ale producătorului, ci cele de pe piața mondială. Astfel, devin ineficiente nu puține gospodării agricole din sudul Italiei, din Franța, din Germania, din Anglia, din Irlanda, din Olanda etc., rămase în urmă și care nu pot face față, pentru grâu, de exemplu, valului de produse mai ieftine pe piață, obținute din Statele Unite. Asemenea pentru lâna din Australia și Noua Zeelandă, carnea, deja transportată în vagoane și trenuri frigorifice, din Argentina, pieile, tot de acolo etc. Producția locală tradițională din țări europene chiar avansate, și nu numai, se va confrunta astfel cu mari dificultăți, o productivitate

mai scăzută, costuri mai mari, iar gospodării vor falimenta (Pommeranz, 2016).

Ce au ales să facă acești oameni europeni? Să emigreze în valuri, în America, în alte țări. Zeci și sute de milioane de oameni. Desigur, tabloul, zugrăvit judicios de Kenneth Pommeranz, este ceva mai complicat, dar în esență astfel stau lucrurile. Pieței nu i te poți opune decât cu economii autarhice pe zone strict limitate. Ceea ce în timp de câteva sute de ani, în timpul nostru, al unor economii integrate, dar și al unei economii tot mai globalizate, se vădește dezastruos. Cine s-a putut opune oare – și de ce – valului imens de emigranți veniți după secolul XVIII, în America atât de promițătoare, din Olanda, Franța, Germania, Irlanda, Rusia, chiar România? Nimeni, dar nici nu aveau cum. Acționau criteriile economice și sociale ale dezvoltării. Și iată Statele Unite de astăzi, unde, potrivit unor statistici, circa 15% din populația actuală a SUA au origini germane, 5-6% italiene, pe urmă spaniole, irlandeze etc. Cine s-a putut opune – și de ce –, valului imens de emigranți veniți din Italia rău dezvoltată în Argentina leagăn de speranțe, în anii de sfârșit ai secolului XIX și de început ai secolului XX? Nimeni, iar italienii s-au integrat... Cine s-a opus celor veniți să caute de lucru în Germania – ruinată de Al Doilea Război Mondial, dar reușind o veritabilă efervescență constructivă – la început din Italia și pe urmă din Turcia? Iară nimeni, operația fiind emina-mente reușită, economia germană devenind înfloritoare și cu un astfel de sprijin (Popescu, 2016).

Actualele valuri de emigranți dinspre Asia și Africa spre Europa sunt generate, dincolo de fuga din calea morții, a persecuțiilor și a războaielor sângeroase, dincolo de pământurile sfârtcate, sunt generate, dar, de cauze economice de același tip. În condițiile în care în comerțul mondial nu mai este reprezentativ schimbul clasic dintre metropole și colonii, în speță produse prelucrate sau înalt prelucrate contra materii prime sau produse de primă prelucrare, discutând și de grâu versus grâu, lână versus lână, bumbac versus bumbac, și de fructe versus fructe etc., țărani din statele slab dezvoltate nu-și mai produc nici măcar hrana proprie, nu-și realizează nici autoconsumul. Pierd esențial la preț. Ei vor emigra într-o primă etapă, de regulă, în favelele, rezervațiile și bidonvilurile din marginea marilor orașe, unde o vor duce și mai rău, nefiind trebuincioși nimănuia, iar apoi spre „orizonturile luminoase” ale țărilor dezvoltate. Cu acte sau fără acte, cu voia statelor respective sau fără voia lor etc (Pommeranz 2016; Popescu, 2016).

5. Foarte greu te poți opune unor astfel de evoluții sau involuții. „Zidurile” de graniță devin permeabile, găurite precum șvaițerul, sunt sărite, sunt chiar dărâmate cu sacrificiile celor dornici de o viață mai bună. Cu atât mai

mult este greu de contestat procesul, cu cât în economii europene dezvoltate - economii cu o populație de multe ori cu o speranță de viață greu de imaginat măcar pentru „săracii aspiranți”, se vedește, deseori, o nevoie acută de forță de muncă, de un anume tip, în general primară, acceptând salarii mult mai mici decât cele ale autohtonilor (Popescu, 2016). Că o recunoaștem sau nu, aceasta este o altă chestiune. Valul de emigranți, cu tot ce aduce acesta cu el sau după el, mai ales pe fondul politic al spargerii unor restricții privind reîntregirea familiilor, reîntregire aflată printre drepturile fundamentale ale omului, valul acesta, deci, poate fi cât de cât redus, cred eu, doar stimulându-se dezvoltarea și progresul în zonele lumii retardate economic. Are și aceasta un preț, însă. Un preț pe care nu întotdeauna, plătindu-l, obținem eficiența dorită. Iar dacă nu-l plătim este și mai rău (Popescu, 2015, a; Popescu, 2015, b)...

În raport cu ultimele valuri mari de emigranți asiatici și africani doritori să-și afle un viitor în Europa, mai ales în Germania, dar și în alte țări, inclusiv România – unii dintre ei, de altfel, refugiați –, protestele care s-au vădit din partea unor factori politici din unele state europene – nu și de la nivelul Uniunii Europene – au fost, deseori vehemente. S-au reîntărit și consolidat granițe, s-au ridicat noi și noi ziduri, au fost „vânați” pe apă șalupe și nave mici cu emigranți etc. În această situație, pe lângă zecile și sutele de mii de emigranți ce au fost admiși în UE, pentru Germania, Italia, Franța... România, pe urmă în Turcia etc. au existat mii și mii de morți dintre cei „vânați”, inclusiv, sau, mai ales, femei și copii. De asemenea, „fortificațiile” de un tip sau altul și restricțiile au costat imens, dar, până la urmă, lucrurile s-au mai calmat, deși procesul de integrare al noilor sosiți a decurs și decurge greu, cu mari dificultăți: alte culturi, alte cutume, alt orizont. În pofida chiar a unei activități birocratice de integrare bine pusă la punct, mai ales în Germania, care a avut prima opțiune tocmai pentru acei emigranți pe care i-a considerat și îi consideră utili în câmpul ei de muncă.

Lucrurile au fost complicate și din perspectiva faptului că printre asiatici și africani nou sosiți – foarte mulți de religie musulmană – s-au aflat potențiali teroriști care întâreau, practic, segmentul respectiv într-o țară sau alta. Finalmente, lucrurile s-au mai calmat și astfel, întrucât, după cum s-a dovedit și se dovedește, nu puțini dintre teroriștii prinși sau căutați – în Franța, în Germania, în Belgia, în Spania, în Statele Unite, în Rusia, în Turcia etc. – erau și sunt de zeci de ani cetățeni ai țărilor respective, numeroși născuți acolo dar păstrând nealterată, în credința lor intimă, jihadul, răzbunarea, teroarea, nepermise însă de religia islamică. Nici de alte religii recunoscute, asiatice, europene etc. Fără astfel de fapte criminale,

generate și de o anumită marginalizare și enclavizare a populațiilor sărace în vestul european, dar și în cel american, de o inserție socială inexistentă sau extrem de dificilă (Popescu, 2015, a; Popescu 2014), desigur că procesele de integrare ar fi fost mult mai line, iar rezultatele pozitive mai consistente. Aceasta ar fi însemnat însă o neignorare a istoriei economice a lumii, deoarece, indiferent de măsuri și acțiuni punitive, nu te poți opune, finalmente, unei emigrări determinată de speranța pentru o viață mai bună și unei bune integrări a celor nou sosiți (Vezi, printre altele, „les emeutes des banlieues” din Franța de la începutul anilor 2000). Sosiți, desigur, nu nelimitat, ci limitat. Nu este vorba aici de o recucerire a Europei de către Asia, de revenirea ocupației islamice pe vechile aliniamente europene – uneori, chiar, până sub zidurile Vienei, ci, mult mai simplu, consider, este vorba, de acțiunea unor criterii și legi economice într-o lume mereu în schimbare.

6. Primul Război Mondial, la care ne-am mai referit și de la care, iată, s-au împlinit o sută de ani, a izbucnit în principal din dorințe de cucerire, mai ales Germania și Austro-Ungaria, și s-a finalizat printr-o pace care a lăsat Germania în incapacitatea nominală de a se dezvolta, iar Austro-Ungaria s-a destrămat. Era firească... Franța, Marea Britanie, Italia, Belgia, România ș.a. au ieșit invingătoare, iar în Rusia s-a instaurat bolșevismul. Marile despăgubiri de război le-au încasat, însă, doar unii. Efecte „colaterale”: câteva zeci și zeci de milioane de oameni morți, răniți, dispăruți, alte câteva zeci de milioane de oameni pradă bolilor și mizeriei, decedați și ei, sute de mii de oameni mari mutilați de război, distrugerea unui uriaș potențial economic, mai ales în țările pe teritoriul cărora s-au purtat lupte, bani iroșiți, speranțe spulberate pentru familii, mizerie și sărăcie crunte. În plus, am avut și avem de-a-face cu debalansarea demografiei pentru mai multe din statele beligerante, lipsa bărbaților, în fapt, situație din care și-au revenit foarte greu. Iar unii, încă, nu și-au revenit. Consecințe economice dezastruoase (...Le bilan...1992). Te-ai fi așteptat ca în urma unui asemenea sângeros și cumplit bilanț, războiul, de astfel de dimensiuni, să fie înlăturat pentru totdeauna din arsenalul politic și „post politic” al marilor state ale lumii. Tratatate, declarații, înființarea Ligii Națiunilor și desfășurarea o bună perioadă a activității aici se vedeau semnale pozitive...

Au trecut, însă, doar puțin mai mult de două decenii (21 de ani) și, în 1939, Germania hitleristă și Rusia lui Stalin vor declanșa din nou confruntări devenite, rapid, prin răspunsurile firești ale Poloniei, Regatului Unit, Franței, pe urmă Statelor Unite etc., Al Doilea Război Mondial. Cam două decenii a durat, deci, înțelepciunea celor ce au declanșat confruntarea. Iar urmările au fost și mai dezastruoase. Aproape o întregă Europă cucerită repede de

Germania hitleristă, dar un Reich – cel de al Treilea – care nu a durat 1000 de ani glorioși cum promisese Hitler, ci numai câțiva bieți ani... Europa și Germania în ruine, Rusia, „dezangajată” operativ de Germania și trecută la inamici, cu imense pierderi și ea, dar extinzându-și apoi influența bolșevică și dictatorială pe întregul Est și Centru european. Totodată, în război, prin hitlerism, genocide, politici rasiale exterminatoare, din nou zeci și zeci de milioane de morți, oameni și familii distruse. Apoi, în urma unor calcule poate eronate, bomba nucleară a americanilor în Japonia, țară cu vise imperiale pentru întreaga Asie, la Hiroshima și Nagasaki. Aici, pe lângă morții în masă, chinuri cumplite pentru mai multe generații: boala și succesiunea în timp a bolii radiațiilor... Deopotrivă, redesenarea hărții lumii, prăbușirea sistemului colonial, este drept, dar, în fapt, o lume distrusă în mare parte pentru ani și ani și care și-a revenit cu greu (...Le bilan...1992). Plătind cu foamete, boli, mizerie, persecuții și un nou și imens deficit de populație activă și profesionistă. Este drept, însă, pentru că și acest aspect trebuie relevat, s-au evidențiat și progrese tehnologice, fundamentale.

N-a fost însă de ajuns, având în vedere cumulul dezastrelor, pentru a înlătura războaiele din arsenalul de „comunicare” al statelor, tipul respectiv de conflicte rămânând pe un loc fundamental. Am făcut – din varii motive – pași înapoi în ce privește dimensiunea lor mondială, fiind promovate destinderea și înțelegerea, concordia și negocierile comunităților de state etc. Dar războaiele au devenit cu precădere localizate, iar, pe lângă acestea, s-au transformat, încet, încet, practic într-un război mondial împotriva terorismului... Oricum, pe ansamblu, a fost și este ceva, și am sentimentul că am progresat și progresăm. Chiar dacă timid, puțin, cu pași mici, într-o lume în schimbare și unde se modifică însăși configurația polilor de putere și interese. Să sperăm, însă...

7. Dar din crizele mondiale, din cele două mari crize economice mondiale, cea din 1929-1933 și cea din 2007-2008 și care continuă, de fapt, în prezent, ce am învățat oare? Foarte puțin. Economia speculativă, în dauna celei productive, o financiarizare excesivă, cauze principale ale celor două crize, rămân, din păcate, pe un plan esențial (Colson, 1918; Landes 1998; Gendarme, 1963; Popescu, 2002,b, Popescu, 2015,a). Niciodată nu vom putea mânca hârtii, ci doar produse. Pe urmă, părăsindu-se, uneori, piste sănătoase, precum cele relevate de marele întreprinzător american Henry Ford, ce a debutat ieșirea economiei americane din criza din 1929-1933 prin amplificarea numărului locurilor de muncă și creșterea salariilor, sporind consecutiv producția și având cine s-o cumpere – am scris, în mai multe rânduri pe aceste probleme (Popescu, 1999; Popescu, 2011) –, alți „specialiști”, cu precădere acum, au

recomandat și executat ieșirea din criză prin șomaj, mizerie, distrugerea sectorului public, amputarea salariilor și pensiilor la oameni. Au creat astfel resurse, dar orientate, în bună parte, spre propria înavuțire, despăgubirea marilor șefi din bănci etc. Încercările de a ieși din crize au fost „aruncate” pe umerii oamenilor, ai populației (Popescu, 2012). Și am fost și suntem ca „barca pe valuri”: nu știi dacă scapă, nu știi dacă se scufundă... Dar din compromiterea FMI-ului prin criza de la sfârșitul anilor 1990, din statele din Asia de Sud-Est? Au ieșit din criză aceste economii, dar fără FMI și prin politici economice, de investiții – constituite cu greu, dar constituite –, prin politici de creștere a producției, de aliniere a ei la competiție, prin politici de amplificare a veniturilor. Prea puțin am învățat și astfel...

8. În ce privește România, economia românească, dincolo de cele câteva mari realizări – în speță, intrarea în NATO și intrarea în Uniunea Europeană, dobândirea calității de membru cu drepturi – dar și cu obligații – depline (negocierile au fost, însă, purtate cu timiditate și de pe poziții subalterne, ceea ce nu s-a petrecut cu țările de la Visegrad), câștigarea libertăților, ceea ce este imens, am demonstrat și demonstrăm că avem chiar o „chemare”, din păcate, pentru ignorarea învățămintelor sacrosancte ale istoriei, ignorare cu efecte negative deloc de neglijat (Popescu, 2002, a; Popescu, 2002, b; Popescu, 1990). În mare măsură, distrugerea, ruina unei bune părți din economie o vedește pe deplin. Eficiența foarte redusă a privatizărilor, pe fondul în care au fost privatizate aproape pe nimic firme din industrii importante și care aveau contracte de desfacere și realizau produsele la prețuri competitive, este un alt aspect semnificativ. Cele mai multe astfel de întreprinderi au mai fost devalizate prin diverse și „iscusite” tehnologii – unele devenind, finalmente, săli de spectacol și de reuniuni dansante, iar utilajele fiind vândute la fier vechi –, producând mari pagube avuției naționale și averi uriașe în contul unor escroci, deveniți, iată, „protipendadă”. Au răspuns cei culpabili astfel, fiind readuși banii furati în circuitul economic firesc? Nici vorbă sau mult prea puțin. Un alt aspect: a fost distrusă cercetarea, îndeosebi cea tehnică, socială, culturală. Și am pierdut și pierdem imens și pe această cale. Și încă un aspect: înstrăinarea culpabilă și perdantă a resurselor naturale, a resurselor economiei, de la minereuri la petrol și păduri, vezi și pământul, într-un timp în care acestea au o valoare uriașă. S-au îmbogățit – și se îmbogățesc – peste măsură câteva companii străine în complicitate cu escroci și unii politicieni – și ei escroci – români, iar în rest nimic. Din nou vinovații „lipsă la apel”, mai degrabă „mângâiați”. Justiția, în compartimente esențiale, s-a vădit și se vedește, deci de multe ori, selectivă, trenantă, cu retractări și amânări nesfârșite, în vreme ce personaje cu

mare încărcătură negativă, de multe ori ignorante sau semidocte, sunt libere și persiflează epicurian, parcă își bat joc de neamul românesc. Din nefericire, devin modele. Dacă ai furat doi porumbi, însă, de la procuror la judecător „te mânăncă” pușcăria. Jean Valjean din „Mizerabili” lui Victor Hugo revine în actualitate, dar doar în prima din ipostazele sale: cea de ocnaș...(Popescu, 2014)

Situația din agricultura noastră este la fel de compromițătoare. În mare parte, avem o agricultură fărâmițată, cu greu putem spune de subzistență, înlocuind agricultura moștenită cât de cât productivă. Măsuri pripite, care, în bună parte, nu au putut și nici nu pot preveni, nici înlătura furtul și corupția, au amplificat și amplifică incapacitățile noastre agricole, făcându-ne strict dependenți de piața externă și prețurile acesteia, deși nu am avea prea multe motive reale. Iar aceasta în condițiile în care se proliferază o criză alimentară mondială foarte severă, cu alte efecte dezastruoase pentru țară. Nu am învățat nimic nici din Reforma agrară a lui Cuza, din 1863, din Reforma agrară din 1918-1921, nici din „Legea conversiunii” din interbelic, nici din „Reforma agrară” a comuniștilor din 1946. Nu am învățat aproape nimic din drama „colectivizării” sovieto-comuniste, realizată cu bâta etc (Popescu, 2002, a)... Oricum, să sperăm...

Acei politicienii care au avut în vedere nu interesele țării și pe cele reale europene, ci în primul rând propria chiverniseală, vădindu-se, deseori, deopotrivă, hoți, escroci și mincinoși – ceva între „prostul harnic” și „deșteptul ticălos” – scufundă și mai mult în prăpastie economia și chiar societatea românească. O dovedește presa, de un tip sau altul, de fiecare zi. S-a publicat: se închid, zilnic (octombrie 2016), circa 300 de întreprinderi mici și mijlocii, cele mai multe falimentând dureros. Desigur, uneori cifre oficiale pot arăta altfel, dar realitatea cenușie, chiar neagră, se vede cu precădere în buzunarele cetățenilor de orice fel, România având, alături de Bulgaria, uneori, cele mai reduse venituri din țările Uniunii Europene. Situațiile tulburi create de mizerie și sărăcie, în plus efectele ocupației germane, cel mai mult, dar și turcești și bulgărești în vremea și în anii imediați Primului Război Mondial, când țara a trecut prin momente dintre cele mai grele (Canciov, 2015, 2016), se vădesc că au rămas pentru prezent fără învățăminte necesare. Experiențele din anii celui de Al Doilea Război Mondial și de mai apoi, când o mână de conducători închinau România, cu arme și bagaje, „mare-lui vecin de la răsărit”, așisderea (Popescu, 2002, a). Plătim, dar, prețul mai departe.

În fapt, actualmente, pentru economia românească, pentru a-și conserva consistența chiar în condițiile implicării și integrării ei firești în economia UE dar și în economia globalizată a lumii, sunt esențiale două aspecte: a)

locurile de muncă, desigur, la nivelul de competitivitate necesar, condiție vitală a existenței unei economii chiar dacă aceasta „exportă” prin emigrare, prin „emigrare liberă”, 2-3 milioane de oameni forță de muncă; b) veniturile celor ce lucrează, recompensând munca acestora dar fiind și atrăgătoare cel puțin pentru cei care vor veni. Or, la noi, asemenea venituri sunt, deseori, de circa 10 ori mai mici decât cele din statele europene dezvoltate cu ale căror economii, vrem – nu vrem, parțial sau nu, ne aflăm în competiție. Pentru că ne aflăm în competiție. O competiție dură. Și în cadrul Uniunii Europene și în afara ei nu s-au făcut și nu se fac cadouri.

Ce am învățat oare din criza din 1929-1933 când Statele Unite au ieșit din criză prin New – Deal-ul lui Roosevelt și crescând salariile? Nimic (Popescu, 1999; Popescu, 2010)... Învățământul, prin profesori, sănătatea, prin medici, cultura prin oamenii ei, muzeografi, experți, scriitori, artiști, pe urmă cercetarea, prin cercetători, se află în primele rânduri ale unei asemenea situații nefaste. În competiția tehnologică, din lipsă de mijloace mai ales, suntem fundamental decalajați. Cum stimulăm mediul de afaceri care este principalul angajator al economiei? Nu îl stimulăm cum trebuie. Este vorba, firește, de un mediu de afaceri real, și nu de acei escroci care, de exemplu, neavând nici o proprietate înainte de 1944, au cumpărat, în ultimii ani, „drepturile litigioase” ale proprietarilor veritabili – amânați aceștia din urmă în susținerea lor la calendele grecești – și fiind „despăgubiți” din bani publici cu sume imense, mult mai mult decât era prețul real al proprietăților respective. Sunt aceștia, și alții, beneficiarii unui sistem venal, corupt. Mai mult speculativ și nu productiv, aproape deloc productiv. Un sistem în care s-a făcut și se face avere de multe ori, unii zic de cele mai multe ori, nu prin producție, prin competiție, ci mai ales prin specula de case și terenuri, prin beneficiile venale ale unor politicieni venali (Popescu, 2016). Subiecții lui de succes l-au „învățat” perfect – chiar fără să-l citească, cei mai mulți fiind ignoranți sau semidocti – pe marele dramaturg francez Marcel Pagnol care punea în gura „eroului” său Topaze, din piesa cu același nume, cuvintele: „Dacă vrei să ai, să iei bani, trebuie să-i iei de acolo de unde sunt”. Și unde sunt oare banii de luat într-o economie puțin productivă? Mai ales în sfera bani publici, atâția câți sunt (taxele și impozitele sunt mari și multe comparativ cu ceea ce „primim” social în schimb)...

Desigur că nu toți politicienii sunt așa. Sunt și oameni de bună credință, în slujba României, care dau țării mai mult decât iau de la ea. Unul și altul „zic” în fața unor asemenea situații rele, nefaste, dar nu este de ajuns. Riscăm astfel – ce zic eu riscăm, procesul este în plină desfășurare – să avem hemoragie demografică și economică, să ne golim țara de populație, mai ales de o inteligență acum încă

tânără, pregătită, serioasă, dar fără „pile”. Și care, de regulă, din păcate, are consistent barate drumurile nu doar către manageriatul unei economii în diminuare, ci și către politică, cu atât mai mult într-o țară în care – cum s-a afirmat și se afirmă, adeseori, la toate nivelurile – corupția a devenit și este endemică, hoțiile dure se țin lanț, atitudinile, de multe ori teatrale, ale politicienilor neavând nici un efect serios. „Teatrale” deoarece nu am perceput nici măcar o analiză cât de cât exigentă a situației actuale, pe locuri de muncă și venituri, pe starea demografică catastrofală în prezent și viitor. Precum și pe faptul că din salariile pe care le primesc o mare parte a populației nu se poate, practic, trăi. „Vocalizele” nu pot ține loc nici de real și nici de social.

De altfel, la noi, funcția politică se pare că este mult mai rentabilă – practica a demonstrat-o și o demonstrează – decât aproape orice manageriat cinstit în economie. Și mult mai ușoară. Spui vorbe și ai bani, influență, putere, prestigiu nominal, chiar dacă nu real. Și atunci cum să se retragă politicienii venali, greu dovediți sau care nu fac nimic, sunt ineficienți social? Acei oameni ce s-au remarcat foarte puțin sau deloc în meseriile lor anterioare? Nu se retrag, rămân pironiți pe poziții (Popescu, 2016). De altfel, sistemul lor de evaluare este penibil: de câte ori au luat cuvântul în Parlament sau aiurea etc. și nu ce au făcut efectiv ca țara să se îndrepte, cum au arătat cu degetul vinovații și ce au făcut concret pentru pedepsirea lor. Dar cum să facă aceasta când ei înseși sunt, deseori, „vinovații”?... Cei care ar putea fi meritoși, să aștepte. Totodată, nu înțeleg de ce actualii noștri politicieni, de niveluri cele mai înalte, miniștrii, secretari de stat, senatori, deputați etc. și-au votat salarii și indemnizații mărite, ca să se apropie de cele din Vest. Ce să mai vorbim de creșterea pensiilor lor. Un motiv în plus că nu puțini dintre actualii politicieni nu au calitatea necesară pentru o țară cu aspirații. Dar cine să dovedească astfel? Schimbi pe cine cu cine? Tot sperii că o să fie mai bine. Și nu este...

9. Din nou se vădește că din istorie nu am învățat aproape nimic. Ce va urma? Greu de spus, într-o țară în care politichia a înlocuit în bună măsură politica, iar în lume se vădește, deseori, similar. Desigur, dincolo de gesturile subterane, fundamentale, serioase, eficiente pentru ei, ale celor foarte mari, de un fel sau altul, care conturează principale direcții de evoluție nemijlocit și propriu avantajoase. O lume în care, din nefericire, ne aflăm pe poziții marginale. O lume cu imense discrepanțe sociale. Dacă ecartul între venitul mediu pe locuitor din țările cele mai sărace și statele cele mai bogate și puternice era, în secolul XIX, de 1 la 6, astăzi acest ecart este de 1 la 50. Semnificativ și grav. Sunt țări, economii care nu progesează deloc. Și mai grav este,

însă, faptul că, în astfel de circumstanțe, o mare parte, poate cea mai mare parte din populația lumii trăiește la limita sărăciei sau sub pragul de sărăcie. Un prag calculat la nivelul de jos (Popescu, 2014; Gendarme, 1963; Landes, 1998). Cu sărăcia și mizeria nu se consolidează și nu progesează nici națiunile, nici comunitățile, nici lumea globală.

Și cât de mult au costat lumea în vieți, nenorociri, dezastre, genocide, două războaie mondiale pornite, în bună parte, și din și pe fondul unor conjuncturi asemănătoare, dar și nenumărate alte războaie și conflicte... Este drept, am redat doar câteva aspecte. Evident, sunt și lucruri bune. Și nu puține. Dar cele negative sunt suficiente pentru a ne permite să tragem un hotărât semnal de alarmă, pentru mai multe din itinerariile în curs și care nu ne pot duce la ceva, în general, bun...

***

Să încheiem, aproape, cu celebra parabolă dinspre finalul secolului XVIII, a lui Claude Henry de Rouvroy, conte de Saint-Simon, din cartea sa „*L'Organisateur*”. Parabolă care arăta, citând eu din memorie, că dacă Franța va pierde pe rege, pe fratele regelui, pe toți membrii familiei regale, curtenii săi, pe miniștrii săi cu sau fără departamente, pe politicienii săi, pe înalții prelați, pe funcționarii din ministere etc., și pe deasupra și pe cei zece mii de proprietari, cei mai bogați, dintre cei care trăiesc nobil, poporul francez va încerca un sentiment de milă, deoarece este milos, va fi o pagubă sentimentală, dar țara, economia vor merge înainte. Dar dacă Franța va pierde pe cei mai buni 50 de fizicieni, pe primii 50 de chimiști, pe primii 50 de filozofi, pe primii 50 de bancheri, pe primii 200 de negustori, pe primii 600 de agricultori, pe primii 50 de fierari și continuă astfel enumerând profesiunile industriale, dacă va pierde, astfel, pe francezii cei mai producători, națiunea ar deveni un corp fără suflet, ar cădea imediat într-o stare de inferioritate față de națiunile cu care este azi rivală și ar continua să rămână subalternă față de dânsle atâta vreme cât n-ar repara această pierdere. În fapt, Franța va fi distrusă... Să înțelegem ce este necesar din aceste vorbe valabile, foarte, și pentru România. Avem motive să nu-l credem pe marele Saint-Simon? Eu cred că nu. Și să ne referim și la „*Les trentes glorieuses*”, la cei „Treizeci de ani glorioși ai Europei și ai lumii”, de creștere economică reală, efectivă (1946-1975) examinați strălucitor de sociologul francez Jean Fourastié (Fourastié, 1979), ani urmați de ceva peste „treizeci de ani triști” (circa 40 de ani), examinați, printre alții, și de mine, în mod amplu. Și să ne întrebăm ce mai urmează: din nou ani de creștere, sau alți ani catastrofați? În lume și în România? Răspunsul ține în mare măsură de ce am învățat și învățăm din istorie...

Notă:

* La sfârșitul lunii septembrie și început de octombrie anul trecut, în Aula Mare a Academiei Române s-au desfășurat lucrările prestigiosului Simpozion Internațional „Penser L'Europe”, reunind academicieni, profesori și cercetători din cele mai multe țări europene – Franța, Germania, Spania, Italia, Austria, Belgia etc. – dar și din alte țări ale lumii. La acest simpozion, profesorul Dan Popescu a prezentat această comunicare.

Bibliography:

- 2011, Attali, Jacques, *Evreii, lumea și banii (Istoria economică a poporului evreu) / Jews, World and Money (The Economic History of the Hebrew People)*, Editura Univers, București
- 1935, Bainville, Jacques, *Les dictateurs (The dictators)*, Denoële et Steele Editeurs, Paris
- 2015, 2016, Cancicov, Vasile, Th. *Jurnalul din vremea ocupației. Impresii și păreri personale din timpul războiului Românii. Jurnal zilnic, august 1916-decembrie 1918 (Journal of the Occupation Time. Personal impression and opinions of the Roumania's Wartime. Diary, august 1916-december 1918)*, vol I și II, Ediție îngrijită de Daniel Cain, Editura Humanitas, București,
- 1918, Colson, C., *Organisme économique et désordre social (Economic organisation and social order)*, Flammarion, Paris
- 1979, Fourastié, Jean „Les trentes glorieuses” (*The Great Thirties*), Paris, Fayard
- 1963, Gendarme, René, *La pauvreté des nations (Poverty of Nations)*, Editions Cujas
- 1998, Landes, David, S., *The Wealth and Poverty of Nations*, W.W. Norton and Company, New York, London
- 2015, Lăcusteanu, Grigore, *Amintirile colonelului Lăcusteanu (Colonel Lăcusteanu's Memories)*, ediție îngrijită de Pan-dele Peligrad, Rodica, Editura Polirom, București
- 1981, Popescu, Dan, *Civilizație și industrie (Civilization and Industry)*, Editura Albatros, București, pp. 138-184
- 1984, Popescu, Dan, *Cornul abundenței, un miracol? (Plenty, an Miracle?)*, Editura Albatros, București, pp. 106-150
- 1987, Popescu, Dan, *Universul în alb-negru (The Universe in Black and White)*, Editura Albatros, București, pp. 130-186
- 1999, Popescu, Dan, *Istoria gândirii economice de la începuturi până la sfârșitul secolului XX (History of economic thought from the beginning to the end of the Twentieth Century)*, Editura Continent, Sibiu-București
- 2002, a, Popescu, Dan, *Istorie economică – Istoria economiei naționale (History of the National Economic)*, Editura Continent, Sibiu-București, pp. 58-97
- 2007, Popescu, Dan, *Jurnal economic (Economic Journal)*, Editura Continent, Sibiu-București, pp. 19-52; 106-112; 123-139
- 2010, Popescu, Dan, *Cataclisme economice care zguduie lumea (Economic Cataclysms that shake the World)*, Editura Continent, Sibiu-București, pp. 11-112 ș.a.
- 2011, Popescu, Dan, *Amurgul lumilor paralele (Twilight*

of Paralel Worlds), Editura Continent, Sibiu-București, pp. 34-93

2012, Popescu, Dan, *Crișă indecentă (Indecent Crisis)*, Editura Continent, Sibiu-București

2014, Popescu, Dan, *Amenințări pentru secolul XXI (XXI Century's Threats)*, Editura Continent, Sibiu-București, pp. 21-82; 147-197; 293-307

1991, Portocală Radu, *Autopsia unei lovituri de stat. În țara în care a triumfat minciuna (The autopsy of a Coup. In the Country which prevailed the Lie)*, Editurile Continent și Agora Timișoreană.

1819, Saint-Simon, Claude Henri de Rouvroy, conte, „L'Organisateur” (*The Organizer*), Paris, pp. 10-20, citat după Ch. Gide și Ch. Rist, *Istoria doctrinelor economice de la fiziocrați până astăzi*, ed. V-a, Editura Cassei Școalelor, București, 1926, pag. 286 ș.a

1998, Toynbee, Arnold, J., *Studiu asupra istoriei (sinteză de D.C. Somervell) / Study of History*, traducere din engleză de Dan A. Lăzărescu, Humanitas, București

1941, Veverca, Ion, *Naționalismul economic (Economic Nationalism)*, Editura Analele economice și statistice, București

1992... *Le bilan du XX-ième siècle (The Balance Sheet of the 20th Century)*, Harenberg, Bruxelles.

2016, Pomeranz, Kenneth, *La mondialisation du XIX siècle. Naissance du monde (The Globalisation of the XIXth Century. Birth of the World)*, L'Histoire nr. 425-426, juillet-aout

1990, Popescu, Dan, (semnat Dan Genvra, în memoria bunicului său, general Dumitru Vrăjitoru) *Domnul Interes și Doamna Inițiativă (Mr. Interest and Mrs. Initiative, the personal guard of the liberal doctrine)*, ziarul Liberalul, nr. 1, Serie Nouă, 12 ianuarie, București

2002,b, Popescu, Dan, coordonator et coauteur, *Les pays de l'Europe Centrale et de l'Europe de l'Est: allez, retour, allez vers l'économie de marché (1850-2000) (The Countries of Central and Eastern Europe: go back to the market economy; 1850-2000)*, vezi Popescu Dan De la protection du développement national à la protection de l'intérêt du capitalism international? Étude de cas: l'économie roumaine, Université de San Andres, Buenos Aires,

2015,a Popescu, Dan, *Confruntările muncitorilor cu patronatul. Succintă privire în timp și spațiu (Clashes Workers with Employers. A Glimpse in Time and Space)*, Transilvania, nr. 8, pp. 76-82

2015,b Popescu, Dan, în *Studii de istorie economică și istoria gândirii economice*, coord. academician Iulian Văcărel, vol. 17, București, vezi studiul Dan Popescu „Alungarea hughenotilor... Toleranță și intoleranță” (Expulsion of the Huguenots. Tolerance and intolerance).

2016, Popescu, Dan, în volumul „Penser l'Europe” (*Thinking about Europe*), Editura Academiei Române, București, vezi studiul Dan Popescu, Amplificarea emigrării și imigrării generată de integrare și globalizare. Capacitatea reală de ocupare a economiei. (Emigration and immigration amplification generated by integration and globalisation. Real capacity of employment of the economy).